

науки». Том 22 (61).- 2009 г. — № 2— С. 163-176.

9. Загальна декларація прав людини, проголошена Організацією Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року // Права людини. Міжнародні договори України: декларації, документи / Упорядник Ю.К. Качуренко. - К.: Наукова думка, 1992.

10. Іншин М.І. Поняття та елементи статусу державного службовця органів внутрішніх справ / М.І. Іншин // Форум права. -2006. -№ 1. —С.45-50 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2006-1/06imiovс.pdf>

11. Конвенція про захист прав і основних свобод людини // Практика Європейського Суду з прав людини. Випуск 1 / За ред. П.М. Рабиновича. -Львів: Кальварія, 1997.

12. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. - К.: Укр. Правнича Фундація, Вид-во "Право". - 1995.

13. ООН; Міжнародний документ «Міжнародний пакт про громадянські і політичні права» від 16.12.1966: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043

14. Черданцев А.Ф. Теория государства и права: Учебник для вузов. / А.Ф. Черданцев - М.: Юрайт, 2000. - 432 с.

УДК 340.12

О.В. Кривов'яз, ад'юнкт кафедри теорії держави та права НАВС

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В КРАЇНАХ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ТА РОМАНО- НІМЕЦЬКОЇ ПРАВОВИХ СІМЕЙ

У статті проаналізовано забезпечення правопорядку країнами англо-американської та романо-німецької правових сімей. На основі цього зроблено висновок, що забезпечення правопорядку у країнах англо-американської та романо-німецької правових сімей здійснюється на основі взаємодії держави та суспільства.

Ключові слова: забезпечення правопорядку; англо-американська правова сім'я; романо-німецька правова сім'я.

В статті проаналізовано забезпечення правопорядку країнами англо-американської та романо-німецької правових сімей. На основі цього зроблено висновок, що забезпечення правопорядку у країнах англо-американської та романо-німецької правових сімей здійснюється на основі взаємодії держави та суспільства.

Ключевые слова: обеспечение правопорядка; англо-американская правовая семья; романо-германская правовая семья.

The article analyzes the providing of law-and-order by countries of Anglo-American and Romano-Germanic legal families. On this basis it was concluded that the rule of law in the Anglo-American and Romano-Germanic legal families is based on the interaction between state and society.

Keywords: providing of law-and-order, the Anglo-American legal family, the Roman-German legal family.

Актуальність. У сучасній правовій науці дослідження проблем забезпечення правопорядку має не тільки глибоке теоретичне, але й практичне значення. Для України як держави, що намагається досягнути рівня демократичної соціальної правової держави, важливо звернути увагу на досвід щодо забезпечення правопорядку зарубіжних країн та перейняти позитивні аспекти даної діяльності з метою встановлення належного рівня правопорядку в суспільстві та державі.

Мета статті. Оскільки правова система України за більшістю ознак тяжіє до романо-німецької правової сім'ї, і всі країни Європи охоплені двома правовими сім'ями, цим і зумовлено приділення нашої уваги особливостям забезпечення правопорядку саме в цих країнах.

Нажаль, обсяг статті не дозволяє нам розглянути форми та методи забезпечення правопорядку усіма державними та недержавними організаціями зарубіжних країн, тому ми акцентуємо нашу увагу на місце та роль у даному процесі поліції, як основного суб'єкта у сфері забезпечення правопорядку, та на її взаємодії з населенням.

Основний матеріал. Правоохоронні органи багатьох країн узяли на озброєння і сьогодні активно реалізують так звану модель Community Policing, що є синтезом традиційних тактик боротьби зі злочинністю та участі громадськості у цій роботі. Організація безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) у 2008 р. визначає community policing як філософію або організаційну стратегію, під якою розуміють взаємне співробітництво поліції та громади (суспільства) з метою ефективнішої протидії злочинності, страху перед злочинами, фізичній або моральній шкоді, розвитку добросусідських відносин з метою покращення якості життя для всіх [1, 7].

Поліція, як основний суб'єкт забезпечення правопорядку, одержала розвиток у Сполучених Штатах Америки, організаційно побудована відповідно до трьох рівнів державної влади, що історично склалися в країні: федерального, штатів і місцевого. Її функціонування базується на концепції місцевої автономії, що передбачає широку децентралізацію влади, відносно самостійність органів управління від федерації у штатах і на місцях. Основні види поліцейських сил США – федеральні поліцейські органи, поліція штатів і місцева поліція – формально незалежні одне від одного.

Стосовно спільної діяльності у сфері забезпечення правопорядку поліції США та громадськості, варто виділити наступні аспекти.

У середині 70-х років від традиційної концепції, що була орієнтована на жорсткий соціальний контроль, в США було здійснено перехід на нову концепцію поліцейської служби, що орієнтована на співпрацю з населенням. Слід зауважити, що для впливу на ставлення суспільства до кадрів правоохоронної системи в поліцейських управліннях США створюють спеціальні підрозділи, діяльність яких спрямована на формування довіри населення до поліції [2, 33-42].

У боротьбі за встановлення належного рівня правопорядку у суспільстві та державі, було прийнято та реалізовано ряд підходів. Одним з найбільш корисних та впливових механізмів є незалежна комісія з боротьби зі злочинністю. В США існує три основні типи комісій з боротьби зі злочинністю [3, 94-95].

По-перше, це фінансовані за рахунок держави комісії, чії повноваження визначаються законодавчими актами. У більшості таких комісій немає повноважень, необхідних для порушення судового переслідування. Вони є двопартійними за складом, їхні члени призначаються із числа провідних політичних партій, і, зазвичай, закладені в їхньому статусі гарантії політичної стабільності сприяють незалежності комісій.

Другий тип комісій з боротьби зі злочинністю включає групи громадян і фінансується на приватні пожертвування. Такі громадські комісії не мають статусу органів охорони правопорядку.

Третій тип комісій з боротьби зі злочинністю охоплює тимчасові групи, створені законодавчою або виконавчою владою для розслідування конкретного інциденту, події або явища.

Комісії всіх трьох типів можуть займатися освітньою діяльністю, мобілізувати громадськість, спрямовувати її інтерес. Вони створюються для дослідження конкретних явищ і обов'язково збирають інформацію про загальну ситуацію у сфері забезпечення правопорядку. Однак вони можуть також надавати докази і показання свідків органам забезпечення правопорядку.

Нині однією з найбільш поширених форм участі громадян США у заходах забезпечення правопорядку є патрулі так званого «безпечного житлового кварталу». Члени цих патрулів наглядають за обстановкою на території кварталу, перевіряють безпеку житлових помешкань і за необхідності повідомляють у найближчий поліцейський відділ про появу підозрілих осіб або про скоєний злочин. Як правило, члени таких патрулів озброєні і мають сучасні засоби зв'язку.

Важливу роль у процесі забезпечення правопорядку у США відіграють засоби масової інформації, які часто називають четвертою гілкою влади. З огляду на свою роль у сфері забезпечення правопорядку, комісії з боротьби зі злочинністю зобов'язані працювати із засобами масової інформації не лише для організації підтримки з боку громадськості, але й, що не менш важливо, для створення розумного діалогу про проблеми державної політики у сфері забезпечення правопорядку.

Значної уваги заслуговує вивчення практики створення в США різноманітних програм надання поліцією матеріальної допомоги населенню. Ці програми спрямовані на отримання точної інформації. Анонімність інформатора гарантується кодовим номером, що визначається комп'ютером за анонімним телефонним дзвінком. При цьому особа, що надає інформацію, не контактує з поліцією навіть після отримання нею грошей у банку, що, до речі, також здійснюється за кодовим номером.

Важливим аспектом забезпечення правопорядку у США є діяльність приватних охоронних та розшукових структур. Приватні охоронці, детективи й слідчі в США не мають права застосовувати такі процесуальні заходи: обшук помешкання, особистий обшук або арешт, проте їм можна затримувати осіб, підозрюваних у здійсненні злочину або в підготовці до здійснення злочину, з метою передачі їх в руки поліції.

Отже, забезпечення правопорядку у США здійснюється спільними зусиллями держави (зокрема, поліції) та громадськості.

Перша у світі модель діяльності поліції, заснованої на підтримці та участі громадськості, була запроваджена у Великобританії у 1829 році Робертом Пілом. Тоді набула поширення думка про те, що поліцейна автономія — це утопія, і що навіть найбільш ефективна стратегія діяльності поліції, що передбачає тільки реагування на інформацію про вже скоєний злочин, не може існувати у вакуумі. На підставі цієї тези, що відображала актуальність та необхідність співпраці поліції та населення і була створена так звана «нова поліція». Діяльність британської поліції, започаткована Р. Піллом, згодом отримала визнання та повагу не лише в англійців, а й представників інших держав, свідченням чого є уявлення про англійського поліцейського ХХ ст. як беззбройного та найввічливішого поліцейського у світі і виконання ним, згідно з офіційними довідниками, ролі «незалежного охоронця громадського порядку» [4, 57].

У Великобританії система забезпечення правопорядку ґрунтується на поєднанні повноважень держави та органів місцевого самоврядування. У кожному графстві створена поліцейська адміністрація і рада, що складається з представників органів місцевого самоврядування і суддів, правомочна визначати бюджет поліції графства, організаційну структуру, напрями діяльності, а також висувати кандидатів на посаду

шефа-констебля. Одночасно з радами діють громадські консультативні комітети, утворені з представників різних соціальних верств населення. Їх основним завданням є визначення потреб суспільства у сфері забезпечення правопорядку і внесення пропозицій щодо поліпшення діяльності поліції [5].

Вся регулярна поліція Англії складається з поліції «у формі», і поліції «в цивільному». Основними завданнями поліції «у формі» є попередження злочинів, регулювання вуличного руху, охорона життя і власності населення. До завдань поліції «в цивільному» належить здебільшого розкриття і розслідування злочинів. Кожен поліцейський загін має свій слідчий підрозділ, службовці якого працюють, як правило, «у цивільному». На нашу думку, даний досвід достатньо цікавий для України, оскільки, досить часто міліцейська форма просто відлякує громадян та перешкоджає тісній співпраці міліції з населенням з метою ефективного забезпечення правопорядку на місцях.

Найвідоміший та найефективніший приклад співпраці населення та поліції у боротьбі зі злочинністю та підвищенні рівня безпеки громадян у районі їх проживання є діяльність правоохоронного об'єднання «Сусідська взаємодопомога». Наприклад, на сьогодні у Великобританії існує понад 155 тис. осередків діяльності організації сусідської взаємодопомоги та понад 10 млн. людей отримують безпосередню користь від її існування. Зазначене громадське об'єднання є найбільш поширеним у цій країні [6, 80-87].

Заслугує на особливу увагу досвід Англії в боротьбі зі злочинністю та іншими правопорушеннями неповнолітніх. У Великобританії при школах на громадських засадах створені комітети зв'язку школи з поліцією, у яких працюють батьки, вчителі, старшокласники, що займаються попередженням правопорушень серед неповнолітніх. Тісний контакт з поліцією входить до обов'язків голови комітету, яким, в більшості випадків, обирається директор школи. В Англії навіть створена об'єднана робоча група асоціації начальників поліції і товариства працівників освіти зв'язку між поліцією та школами.

Варто зазначити також про добре налагоджену взаємодію між поліцією і приватними охоронними фірмами. У Великій Британії недержавні охоронні агентства беруть участь у роботі Постійної Наради МВС з запобігання злочинності і мають при ній свої представництва. Одна з найбільших приватних служб безпеки «Сек'юрікор» у Великій Британії забезпечує охорону банків, приміщень фірм, коштів і коштовностей під час їхнього перевезення, а також осіб, які підлягають депортації [7].

Романо-німецька, або іноді в літературі зустрічається назва «правова сім'я країн континентальної Європи» [8]. Особливістю цієї правової сім'ї є те, що провідна роль у ній належить законам та їх кодифікаціям. Основна форма права — закон (нормативний правовий акт).

У контексті вивчення закордонного досвіду забезпечення правопорядку силами поліції, цікавим є висвітлення особливостей діяльності поліції наближення Франції, що є неозброєним органом та діє у сфері правопорядку (лише частина муніципальної поліції, що нараховує приблизно 20 тис. «багнетів» й поділяється на атестованих працівників, які мають право носити зброю, і службовців). Французька поліція наближення (проксиміте) за формою належить до децентралізованої поліції, віддає перевагу профілактиці та співпраці з громадою, а не застосуванню заходів примусу, і максимально використовує систему патрулів.

Доволі своєрідно організована поліція у *Федеративній Республіці Німеччина*. У цій державі правоохоронна система має два рівні: федеральний і суб'єктів федерації (земель). В одних землях (Нижня Саксонія, Північний Рейн-Вестфалія, Саар,

Шлезвінг-Гольштейн) поліція є державною, в інших (Баварія, Гессен) вона являє собою фактично муніципальне утворення. Взаємодія поліцейських сил першого і другого рівнів здійснюється шляхом угод між МВС Німеччини і МВС земель, а також через постійно діючу раду міністрів внутрішніх справ земель.

Стосовно діяльності приватних служб безпеки у Німеччині, то вони поділяються на агентства, що надають фірмам і державним установам послуги із забезпечення безпеки об'єктів і осіб, які підлягають фізичній охороні та підрозділи охорони виробництва, створені самими фірмами й установами.

У Німеччині поліція надає допомогу в навчанні представників приватних розшукових бюро. Все ж не завжди поліція цілком довіряє приватним детективам. Їхня діяльність вважається допоміжною, тобто доповнює роботу державної поліції у сфері забезпечення правопорядку.

Значної уваги заслуговує вивчення практики створення у Франції та Німеччині різноманітних програм взаємодії поліції та громадськості у сфері забезпечення правопорядку таких як: «Зупини злочинця», «Сусідська взаємодопомога» та інших.

Громадська організація «Зупини злочинця» визнана в цих країнах загальнонаціональною. Вона забезпечує: допомогу поліції в боротьбі зі злочинністю через профілактику злочинності, розкриття злочинів, надання інформації про підготовку або скоєння злочину, надання інформації про осіб, які вчинили злочини, але не затримані поліцією, сприяння у розшуку злочинців, які приховуються від слідства і суду, встановлення невідомих епізодів злочину, його співучасників та інших причетних осіб; особисту безпеку громадян, і відповідно – покращення умов життя цілого району; допомогу в подоланні у громадян відчуття апатії, страху перед розплатою з боку злочинців, небажання залучення до кримінального судового розгляду; індивідуальну та загальну превенцію злочинності.

Сьогодні за кордоном все більше і більше розповсюджуються підліткові та юнацькі клуби поліції. Вартові правопорядку організовують у них гуртки з зацікавленості, проводять спортивні та розважальні заходи, вечори, зустрічі з батьками, бесіди на правову тематику, практикують виїзди в спеціальні табори праці та відпочинку. Цікаво, що створення таких таборів було в свій час рекомендовано на одній із сесій конгресу ООН у попередженні злочинності. Ці клуби зараз активно функціонують у Німеччині, Франції, Англії та в деяких інших країнах [9, 6-7].

Отже, вирішення багатьох методологічних проблем у сфері забезпечення правопорядку може бути отримано при вивченні досвіду організації діяльності в інших країнах.

Питання забезпечення правопорядку стало ключовим аспектом відносин сучасних європейців з їх державами. Особливо це актуально для системи органів забезпечення правопорядку в цілому та поліції зокрема. Як свіжчить досвід Європейських країн, поліція не тільки безпосередньо забезпечує правопорядок, а й виступає важливим засобом зв'язку між владою і громадою. Світовий досвід розвитку юриспруденції показує, що ефективна боротьба зі злочинністю неможлива без підтримки громадськості, без широкого залучення приватних осіб до справи виявлення та розкриття злочинів [10, 111].

Висновки. Запозичення позитивного досвіду організації і діяльності державних органів забезпечення правопорядку інших держав може сприяти усуненню помилок, прорахунків і негативних явищ, що має особливу актуальність і значущість для України, національна правова система і відповідно органи забезпечення правопорядку якої

на сучасному етапі перебувають у процесі реформування.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що незалежно від державних, суспільно-політичних та національних особливостей у всіх країнах існують різні форми участі населення у сфері забезпечення правопорядку, які дають позитивний результат. Стосовно форми реалізації партнерських відносин поліції й населення у країнах англо-американської та романо-німецької правових сімей, то варто виділити характерні риси, серед яких: децентралізований характер ініціатив по взаємодії з населенням; різні джерела фінансування програм; спрямованість програм на розв'язання конкретних проблем й одночасну їх інтегрованість у загальну політику попередження злочинності; чітка визначеність категорій населення, на які спрямовані програми, та врахування їхніх особливостей розвитку та потреб; залучення волонтерів до втілення профілактичних програм; функціонування у поліцейських органах підрозділу або окремого працівника, який відповідає за організацію та проведення роботи по взаємодії поліції з населенням.

Отже, взаємодія поліції та населення, а відповідно державних та недержавних форм забезпечення правопорядку стала одним з пріоритетних напрямів забезпечення правопорядку в цих країнах. Оскільки наша держава обрала європейський шлях розвитку, то такий досвід має бути запозичений та впроваджений в процес забезпечення правопорядку в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом. — Вена : Отдел стратегических вопросов полицейской деятельности ОБСЕ, 2008 [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://polis.osce.org/library/> - Заголовок з екрану.
2. Николайчик В. М. Полиция: структура и функции / В. М. Николайчик // США. Экономика, политика, идеология. — 1990. - №8. — С. 33-42.
3. Бесчастный В. М. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів охорони правопорядку в Україні і зарубіжних країнах : порівняльний аналіз / В. М. Бесчастний, О. В. Філонов, В. М. Субботін, С. М. Пашков. — Донецьк : «Вебер» (Донецька філія), 2007. — 132 с.
4. Бельсон Я. М. Бюрократия, полиция и вооруженные силы в современном буржуазном государстве / Я. М. Бельсон — М. : Научно-исслед. и редакц.-изд.отдел, 1969. — 111 с.
5. Сергеев А. В. Організаційно-правові засади діяльності підрозділів місцевої міліції щодо охорони громадського порядку : дис.. кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Сергеев Анатолий Викторович — Х., 2004. — 216 с.
6. Мельник С. П. Внедрение правоохранительного опыта Великобритании в Украине // Кадровая работа за рубежом. — 1997. — Вып. 2. — с. 80-87.
7. Обеспечение законности в деятельности частных правоохранительных служб за рубежом / Г.В.Дашков, В.Н.Кигас, И.А.Мелик-Дадаева, Л.П.Тюрина; НИИ проблем укрепления законности и правопорядка. - М. : Манускрипт, 1994. — 47 с.
8. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. — М. : Норма, 1996. — 432 с.
9. Павличенко Д. «Колам помогают все», Зарубежный ответ // Уголовное дело — 2003 — №5(280) — с. 6-7.
10. Петрова Н. Е. Взаимодействие общества и государства в обеспечении правопорядка // Право и государство: теория и практика. — 2006. — № 6. — С. 111.